

Muxtasar OLIMOVA,

Dotsent, PhD, Guliston davlat universiteti, Sirdaryo, O'zbekiston

E-mail: olimova.muxtasar0927@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0562-9744>

THE CONCEPT OF THE IDEAL SOCIETY AS REFLECTED IN MYTHOLOGICAL SOURCES

Annotation

This article explores the early manifestations and genesis of the concept of an "ideal society" in mythological sources within the history of human thought. The study provides a comparative analysis of perspectives on the "Golden Age," the "Garden of Iram" (Eden), and the "Just Society" as depicted in the mythologies of various peoples. It highlights the role of social equality, justice, and prosperity reflected in mythological plots in the formation of modern utopian teachings. Furthermore, the functional significance of myths in social regulation and the image of the ideal ruler within them are analyzed.

Keywords: mythology, ideal society, utopia, "Golden Age", archetype, social justice, mythological consciousness, genesis, order and chaos.

КОНЦЕПЦИЯ ИДЕАЛЬНОГО ОБЩЕСТВА ОТРАЖЕННАЯ В МИФОЛОГИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКАХ

АННОТАЦИЯ

В данной статье исследуются первые проявления концепции «идеального общества» в мифологических источниках в истории человеческой мысли и их генезис. В ходе исследования проведен сравнительный анализ взглядов на «Золотой век», «Сад Ирам» (Эдем) и «Справедливое общество» в мифологии различных народов. Освещается роль идей социального равенства, справедливости и благополучия, отраженных в мифологических сюжетах, в формировании современных утопических учений. Также анализируется функциональное значение мифов в регулировании общества и образ идеального правителя в них.

Ключевые слова: Мифология, идеальное общество, утопия, «Золотой век», архетип, социальная справедливость, мифологическое сознание, генезис, порядок и хаос.

IDEAL JAMIYAT G'OYASINING MIFOLOGIK MANBALARDA AKS ETTIRILISHI

Annotatsiya

Ushbu maqolada insoniyat tafakkuri tarixidagi "ideal jamiyat" tushunchasining mifologik manbalardagi ilk ko'rinishlari va ularning genezisi tadqiq etiladi. Tadqiqot davomida turli xalqlar mifologiyasidagi "Oltin davr", "Eram bog'i", "Adolatli jamiyat" haqidagi qarashlar qiyosiy tahlil qilingan. Mifologik syujetlarda aks etgan ijtimoiy tenglik, adolat va farovonlik g'oyalarining zamonaviy utopik ta'limotlar shakllanishidagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, miflarning jamiyatni tartibga solishdagi funksional ahamiyati va ulardagi ideal hukmdor obrazi tahlilga tortilgan.

Kalit so'zlar: Mifologiya, ideal jamiyat, utopiya, "Oltin davr", arxetip, ijtimoiy adolat, mifologik ong, genezis, tartib va xaos.

Kirish. Insoniyat sivilizatsiyasi shakllanishining ilk bosqichlaridanoq o'zi yashab turgan ijtimoiy muhitni isloh qilish, adolatli va mukammal bir tuzum barpo etish orzusi bilan yashab kelgan. Bu intilishlar shunchaki siyosiy ehtiyoj emas, balki inson tabiatidagi ontologik mukammallikka intilishning ko'rinishidir. Mazkur g'oyaviy qidiruvlar nafaqat klassik falsafiy traktatlarda yoki zamonaviy siyosiy nazariyalarda, balki barcha ma'naviy qadriyatlarining beshigi bo'lgan eng qadimgi manbalar - miflarda o'zining fundamental ifodasini topgan.

Ideal jamiyat g'oyasi mifologik tafakkurda shunchaki xayoliy (utopik) dunyo qurish emas, balki insoniyatning tartibsizlik (xaos) ustidan ilohiy tartib (kosmos) o'rnatishga bo'lgan azaliy va hayotiy ehtiyojidir. Mifologik ong dunyoni "muqaddas va mukammal o'tmish" hamda "nuqsonli va murakkab bugun"ga ajratadi. Shu sababli, mifologik manbalarda ideal jamiyat ko'pincha insoniyatning ilk ibtidosi - "Oltin davr" (Golden Age) tushunchasi bilan chambarchas bog'lanadi. Bu davr shunday bir makon va zamonki, unda insonlar va ilohiy kuchlar o'rtasida mutlaq muvozanat mavjud bo'lgan, tabiat inson uchun barcha ne'matlarni hech qanday mehnat va ziddiyatsiz taqdim etgan. Eng muhimi - bu jamiyatda ijtimoiy zulm, tabaqalanish va adolatsizlik kabi tushunchalarga o'rin bo'lmagan.

Mifologik tizimlarda ushbu ideal model turli xalqlar tafakkurida o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi. Masalan, qadimgi yunon mifologiyasida Gesiodning "Mehnatlar va kunlar" asarida insoniyatning besh davri tasvirlanar ekan, Kronos boshqargan "Oltin irq" davri insoniyatning eng baxtli pallasi sifatida ulug'lanadi. Zardushtiylikning muqaddas kitobi "Avesto"da esa

Yima (Jamshid) podshohligi davri ideal jamiyat namunasi sifatida keltiriladi; unda na issiq, na sovuq, na o'lim va na kasallik bo'lgani ta'kidlanadi. Sharq xalqlari mifologiyasidagi "Eram bog'i" yoki Islom madaniyatidagi jannat tasvirlari ham yer yuzidagi ideal ijtimoiy intilishlarning metafizik in'ikosidir.

Ushbu mavzuning zamonaviy fan uchun dolzarbligi shundaki, bugungi kunda biz intilayotgan demokratik tamoyillar, universal inson huquqlari va ijtimoiy adolat mezonlarining ko'pchiligi o'z ildizlari bilan qadimgi arxetiplarga borib taqaladi. Miflar shunchaki fantastik afsonalar to'plami emas, balki jamiyatning axloqiy, huquqiy va ijtimoiy kodeksini (nomos) belgilab beruvchi, inson xatti-harakatlarini tartibga soluvchi dastlabki "konstitutsiyaviy" manba bo'lib xizmat qilgan. Ushbu maqolada mifologik syujetlar zamiridagi ijtimoiy-siyosiy kodlarni ochish orqali, ideal jamiyat modelining tarixiy genezisi va uning zamonaviy ijtimoiy ong shakllanishidagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ideal jamiyat g'oyasining mifologik ildizlardan siyosiy-mafkuraviy utopiyagacha bo'lgan evolyutsiyasi - bu insoniyatning o'z ijtimoiy borligini anglash va uni qayta qurishga bo'lgan intilishining fundamental tarixidir. Ideal jamiyatning mifologik manbalarini tadqiq etar ekanmiz bunda juinsoniyatning kelajakdan barcha kutilmalariga oruzga arzugulik tarix asos bo'lganligining guvohi bo'lishimiz mumkin.

Arxetiplarni taqdim etish orqali ijtimoiy tafakkurni shakllantiradigan mifologik ong utopik ideallarning asosiy manbaidir.

Oltin asr (Gesiod va Rim mifologiyasi): Yunon shoiri Gesiod insoniyatning ibtidoiy "Oltin irqi"ni og'ir mehnat, qonunlar yoki qarishsiz tinchlik va hamjihatlikda yashaganini tasvirlab bergan. Bu to'g'ridan-to'g'ri ilohiy yo'l-yo'riq va o'z-o'zidan paydo bo'lgan mo'l-ko'lhilik davri edi.

Kronos/Saturn davri: Yunon va Rim afsonalarida bu dastlabki davr urush va ochko'zlikning temir davriga kirishidan oldin begunohlik va tenglik davrini ifodalovchi Kronos (Saturn) tomonidan boshqarilgan.

Feakiyaliklar oroli (Scheria): Gomerning "Odissey" asarida Scheria mukammal portlar va tinch aholiga ega utopik orol sifatida tasvirlangan bo'lib, ko'pincha falsafiygacha bo'lgan utopiya sifatida tilga olinadi.

Elysian dalalari va yashirin jannatlar: Boshqa motivlar orasida muborak yoki yer yuzidagi jannatlarning orollari (masalan, Adan bog'i, Samrian bog'i yoki Avalon) mavjud bo'lib, ular ko'pincha xudolar yoki qahramonlar bilan cheklangan bo'lib, azob-uqubatlardan xoli joyga intilishni aks ettiradi.

Sharq mifologiyalari: Shunga o'xshash motivlar hinduizmning Satya Yuga konsepsiyasida, odamlar mukammal fazilatda yashaydigan oltin davrda va yuga sikllari konsepsiyasida uchraydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu manbalarni alohida ko'rib chiqish orqali turli mintaqalarda xalqlar tarixga va kelajakka katta ishonch va umid bilan yondashishganligining guvohi bo'lishimiz mumkin. Shu bilan birga ularning fikrlaridagi aynanliklar insoniyatning umumiy tarixi mavjudligini yana bir bor isbotlaydi. "Oltin asr" atamasi yunon mifologiyasidan, xususan, Gesiodning asarlari va uning davrlaridan kelib chiqqan bo'lib, besh asr davomida xalqlar holatining vaqtinchalik pasayishini tavsiflashning bir qismidir. Qadimgi yunon shoiri Gesiod tomonidan miloddan avvalgi 700-yillarda yozilgan "Ishlar va kunlar" didaktik she'rida ayni masala qalamga olinadi. U daktikl geksametrdan yozilgan va 828 satrdan iborat. Uning markazida "Ishlar va kunlar" dehqon almanaxi joylashgan bo'lib, unda Gesiod akasi Persga qishloq xo'jaligi san'atini o'rgatadi.

Olimlar bu asarni materik Gretsiyadagi agrar inqiroz fonida ko'rishgan, bu esa yangi yerlarni izlash uchun mustamlakachilik ekspeditsiyalari to'liqlinini ilhomlantirgan. She'rda Gesiod akasiga hayotini qanday yashash kerakligi haqida keng qamrovli axloqiy maslahatlar ham beradi. "Asarlar va kunlar" asarida "Gesiod o'zini ukasi Perses va unga meros qilib qolgan fermaning merosxo'ri sifatida ta'riflaydi. Biroq, Perses, aftidan, boyligini isrof qilib, Gesiodga tegishli bo'lgan narsalarni qaytarib olgan. Perses qonun oldida sudga murojaat qilib, uning foydasiga hukm chiqarish uchun xo'jayinlarga pora bergan. She'rda Perses foydasiga qaror chiqarganlar kabi adolatsiz sudyalarga qarshi keskin hujum mavjud; ular adolatsiz hukmlar chiqarayotganda poraxo'r sifatida tasvirlangan. Gesiod unga tezda yana sarflaydigan pul yoki mulk berish o'rniga, unga mehnatning fazilatlarini o'rgatish va daromad olish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan donoligini berish yaxshiroq bo'lardi deb o'ylagan ko'rinadi". Oltin insoniyatning Oltin irqi yashagan birinchi davr bo'lgan. Birinchi asr tugaganidan keyin kumush, keyin bronza, undan keyin Qahramonlik davri, beshinchi va hozirgi davr esa temir davri bo'lgan.

Kengaytirilgan ma'noda, "Oltin asr" ibtidoiy tinchlik, uyg'unlik, barqarorlik va farovonlik davrini anglatadi. Bu davrda odamlar yer mo'l-ko'l oziq-ovqat bilan ta'minlangani uchun o'zlarini boqish uchun ishlashlari shart bo'lmaganligi sababli tinchlik va hamjihatlik hukm surgan. Ular juda qarilik chog'iga qadar yosh ko'rinishda yashab, oxir-oqibat tinchgina o'lib, ruhlar "qo'riqchilar" sifatida yashashda davom etishgan. Platon "Kratil" asarida birinchi bo'lib kelgan insonlarning oltin irqini eslatib o'tadi. U Gesiod tom ma'noda oltindan yasalgan degani emas, balki yaxshi va olijanob degan ma'noni anglatishini aniqlashtiradi.

Tahlil va natijalar. Mifologik manbalarda aks etgan ideal jamiyat g'oyalari shunchaki o'tmishga bo'lgan sog'inch emas, balki insoniyatning ijtimoiy adolatga bo'lgan intilishining strategik modelidir. Gesiodning "Oltin asr"i yoki Sharq mifologiyasidagi "Farovonlik davri" tahlil qilinsa, ularning zamirida uchta asosiy ustun yotganligini ko'rish mumkin:

1. Tabiat bilan uyg'unlik: Mifologik utopiyalarda inson va tabiat o'rtasida ziddiyat yo'q. Bu bugungi kunda global ekologik inqiroz davrida "barqaror rivojlanish" g'oyasining ilk arxetipi bo'lib xizmat qiladi.

2. Ijtimoiy tenglik va adolatli boshqaruv: Kronos yoki Yima podshohligi davridagi tasvirlarda qulchilik, zulm va ijtimoiy tabaqalanishning yo'qligi ta'kidlanadi. Bu esa keyinchalik Platonning "Davlat" asaridan tortib, XIX-XX asrning ijtimoiy nazariyalari shakllanishiga turtki bo'lgan.

3. Ma'naviy yetuklik: Satya Yuga yoki Eram bog'i kabi tushunchalarda insonning ichki dunyosi va axloq jamiyatning tashqi tartibidan ustun qo'yiladi. YA'ni, qonunlar majburiyatidan ko'ra, ichki vijdon amri bilan yashash ideal jamiyatning poydevori sifatida ko'riladi.

Shuningdek, mifologik manbalardagi "ideal jamiyat"ning yo'qolishi (masalan, Temir asriga o'tilishi) insoniyatning axloqiy tanazzuli bilan bog'lanadi. Bu mantiqiy bog'liqlik insoniyatga o'z kelajagini qurishda faqatgina texnologik emas, balki ma'naviy rivojlanish ham zarurligini uqtiradi.

Xulosa. Ideal jamiyat g'oyasining mifologik manbalarda qo'llanilishi insoniyat sivilizatsiyasining ma'naviy-huquqiy asosi bo'lib xizmat qilgan. Dunyo xalqlari mifologiyasida ideal jamiyat tushunchasining o'xshashligi insoniyatning yagona ijtimoiy orzu va qadriyatlarga ega ekanligini isbotlaydi. Miflardagi "Oltin davr" tushunchasi keyingi barcha siyosiy va falsafiy utopiyalarning nazariy manbai bo'lib xizmat qilgan. Mifologik manbalarni o'rganish hozirgi zamon global muammolarini hal qilishda - adolatli taqsimot, ekologik muvozanat va ijtimoiy hamjihatlikni ta'minlashda ma'naviy yo'nalish (orientir) bera oladi.

Shunday qilib, mifologiya shunchaki afsonalar to'plami emas, balki insoniyatning o'z o'tmishidan dars olgan holda kelajakdagi ideal turmush tarzini loyihalashtirishga bo'lgan urinishidir. Ideal jamiyat "Oltin asr"ning mifologik xotirasi sifatida boshlanadi, keyinchalik u intellektual va ijtimoiy kuchlar tomonidan "Utopiya"ga aylantiriladi va radikal alternativa va dasi bilan haqiqatga qarshi turish uchun mafkuraviy vosita sifatida ishlaydi.

ADABIYOTLAR

1. Aflotun. Davlat: nasriy doston. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015. – 464 b.
2. Gesiod. Mehnatlar va kunlar. Teogoniya. Gerakl qalqoni / V. V. Veresaev tarjimai. – Moskva: Xudojestvennaya literatura, 1971.
3. Gomer. Odissey / V. A. Jukovskiy tarjimai. – Moskva: Xudojestvennaya literatura, 1981.
4. Avesto: tanlangan madhiyalar va duolar / Avesto tilidan tarjima. – Moskva: Vostochnaya literatura, 1993.
5. Platon. Kratil // Platon. Asarlar to'plami: 4 jild. – Moskva: Mysl, 1994. – 1-jild.
6. Ovidiy. Metamorfozalar / S. V. Shervinskiy tarjimai. – Moskva: Xudojestvennaya literatura, 1977.
7. Eliade M. Abadiy qaytish afsonasi: Arxetiplar va takrorlanish. – Sankt-Peterburg: Aleteya, 1998.
8. Eliade M. Afsona jihatlar. – Moskva: Akademicheskiiy proyekt, 2000.
9. Losev A. F. Yunonlar va rimliklar mifologiyasi. – Moskva: Mysl, 1996.
10. Mor T. Utopiya. – Moskva: Nauka, 1978.
11. <https://en.wikipedia.org/wiki/Almanac>
12. https://en.wikipedia.org/wiki/Works_and_Days